

Інформаційна довідка щодо переговорного розділу 4 «Свобода руху капіталу»*

***Анотація.** У довідці надано загальну характеристику розділу *acquis* ЄС щодо вільного руху капіталу як однієї з фундаментальних свобод єдиного ринку Європейського Союзу, у тому числі наведено: перелік актів права ЄС, які є базовими для цієї сфери; переваги запровадження; стан імплементації актів права ЄС у цій сфері в національному законодавстві; виклики та актуальні тенденції розвитку цієї сфери в ЄС.*

***Ключові слова:** право ЄС, фундаментальні свободи ЄС, свобода руху капіталу, лібералізація руху капіталу, єврозона, євроінтеграція, вступ України до ЄС.*

Вступ. Свобода руху капіталу є однією з чотирьох фундаментальних свобод єдиного ринку ЄС і доповнює три інші свободи (свобода руху товарів, послуг, людей). Лібералізація руху капіталу остаточно запроваджена в результаті підписання Маастрихтського договору та полягає в забороні обмежень на рух капіталу і платежів як між державами-членами ЄС, так і між державами-членами та третіми державами, що не є членами Союзу, з окремими виключеннями¹.

Основна мета запровадження – максимально можливе зняття обмежень на рух капіталу між державами-членами, а також між державами-членами та третіми державами.

Результат запровадження – сприяння економічному зростанню, що дозволяє ефективно інвестувати капітал і стимулювати використання євро як міжнародної валюти. Це, своєю чергою, сприяє посиленню ролі ЄС як глобального гравця на міжнародній арені.

Основні акти права ЄС. Відповідно до статті 63 Договору про функціонування ЄС (ДФЄС) забороняються обмеження щодо руху капіталу між державами-членами та між державами-членами і третіми державами.

Вторинне законодавство ЄС щодо свободи руху капіталу спрямоване на врегулювання відносин у сфері платіжних послуг, контролю над готівкою, яка ввозиться або вивозиться з території ЄС, а також на лібералізацію руху капіталу.

Основними нормативно-правовими актами, що складають базис правового регулювання свободи руху капіталу в ЄС, є:

---

¹ Free movement of capital. Think Tank European Parliament. URL: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/04A_FT\(2017\)N54574](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/04A_FT(2017)N54574)

Первинне право :

- статті 63-66 Договору про функціонування ЄС

Вторинне право:

- **Лібералізація руху капіталу:**
  - Директива Ради 88/361/ЄЕС від 24 червня 1988 р. про імплементацію статті 67 Договору;
- **Сфера платіжних послуг:**
  - Директива 2015/2366/ЄС від 25 листопада 2015 р. про платіжні послуги на внутрішньому ринку, про внесення змін до Директив 2002/65/ЄС, 2009/110/ЄС та 2013/36/ЄС і Регламенту 1093/2010/ЄС та про скасування Директиви 2007/64/ЄС;
  - Регламент 260/2012/ЄС від 14 березня 2012 р. про технічні та ділові вимоги до кредитних переказів і прямих дебетів у євро та внесення змін до Регламенту (ЄС) 924/2009;
  - Регламент 2021/1230/ЄС від 14 липня 2021 р. про транскордонні платежі в Союзі;
- **Цінні папери / інфраструктура ринку:**
  - Регламент 2019/2088/ЄС від 27 листопада 2019 р. щодо розкриття інформації, пов'язаної зі сталим розвитком у секторі фінансових послуг;
  - Регламент 2019/1156/ЄС від 20 червня 2019 р. про сприяння транскордонному розповсюдженню суб'єктів спільного інвестування та внесення змін до Регламентів 345/2013/ЄС, 346/2013/ЄС та 1286/2014/ЄС;
  - Директива 2002/47/ЄС від 6 червня 2002 р. щодо механізмів застосування фінансової застави;
  - Директива 98/26/ЄС від 19 травня 1998 р. про остаточність розрахунків у платіжних системах та системах розрахунків за операціями із цінними паперами;
  - Директива 97/9/ЄС від 3 березня 1997 р. про схеми компенсації інвесторам;
- **Перетин кордону для євро:**
  - Регламент 2018/1672/ЄС від 23 жовтня 2018 р. про контроль над готівкою, яка ввозиться або вивозиться із Союзу, і скасування Регламенту 1889/2005/ЄС;
  - Імплементаційний Регламент Комісії 2021/776/ЄС від 11 травня 2021 р., що встановлює шаблони для певних форм, а також технічні правила для ефективного обміну інформацією відповідно до Регламенту 2018/1672/ЄС Європейського Парламенту та Ради про контроль над введенням готівки або вихід із Союзу;
- **Обмеження відносин з Іраком:**
  - Регламент Ради 1210/2003/ЄС від 7 липня 2003 р. про певні спеціальні обмеження економічних та фінансових відносин з Іраком і про скасування Регламенту 2465/96/ЄС;
- **Бухгалтерські документи філій кредитних та фінансових установ:**
  - Директива Ради 89/117/ЄЕС від 13 лютого 1989 р. про зобов'язання філій, заснованих у державі-члені кредитних установ і фінансових установ, головні офіси яких розташовані за межами цієї держави-члена, щодо публікації річних бухгалтерських документів;
  - Директива 86/635/ЄЕС від 8 грудня 1986 р. про річну консолідовану звітність банків та інших фінансових установ.

—

Винятки та обґрунтовані обмеження у сфері свободи руху капіталу.
Винятки із загальної свободи руху капіталу здебільшого стосуються руху капіталу, пов'язаного з третіми країнами (стаття 64 ДФЕС). На додаток до можливостей для держав-членів зберігати обмеження на прямі інвестиції та

інші операції, які існували на певну дату, Рада має право, після консультацій з Європейським Парламентом, одноголосно ухвалити заходи, які призупиняють лібералізацію руху капіталу з третіми країнами.

Крім того, Рада та Європейський Парламент можуть ухвалювати законодавчі заходи, що стосуються прямих інвестицій, підприємництва, надання фінансових послуг або допуску цінних паперів на ринки. Стаття 66 Договору про заснування Європейського Союзу охоплює надзвичайні заходи щодо третіх країн, обмежені періодом у шість місяців. Єдині обґрунтовані обмеження на рух капіталу в цілому, включаючи рух у межах ЄС, викладені в статті 65 ДФЄС. До них відносяться: заходи для запобігання порушенням національного законодавства (зокрема, у сфері оподаткування та пруденційного нагляду за фінансовими послугами); процедури декларування руху капіталу для адміністративних або статистичних цілей; заходи, виправдані міркуваннями публічного порядку або громадської безпеки. Останні були застосовані під час європейської кризи суверенного боргу, коли Кіпр (2013 рік) і Греція (2015 рік) були змушені запровадити контроль за рухом капіталу, щоб запобігти надмірному відтоку капіталу з держав. Кіпр зняв усі обмеження у 2015 році, а Греція – у 2019 році.

Стаття 144 Договору про заснування Європейського Союзу також дозволяє вживати захисні заходи щодо платіжного балансу, якщо, наприклад, під загрозою перебуває функціонування внутрішнього ринку. Таке захисне застереження доступне лише для держав-членів, які не входять до єврозони. Також статті 75 і 215 ДФЄС передбачають можливість застосування фінансових санкцій або для запобігання та боротьби з тероризмом, або на підставі рішень, прийнятих у рамках спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС. Також, наприклад, свобода руху капіталу обмежений у зв'язку з економічними санкціями, запровадженими проти Росії після її повномасштабного вторгнення в Україну.

Рівень імплементації в законодавстві України актів права ЄС щодо свободи руху капіталу.

Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (Угода про асоціацію). Відповідно до Глави 7 «Поточні платежі та рух капіталу» Розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію Сторони співробітничать з метою забезпечення вільного руху капіталу, пов'язаного з надходженням прямих інвестицій в державу. Згідно із частиною 3 статті 145 Угоди про асоціацію Україна зобов'язується завершити лібералізацію операцій на рахунку операцій з капіталом і фінансовому рахунку платіжного балансу відповідно до рівня лібералізації в Стороні ЄС до дати надання режиму внутрішнього ринку у сфері фінансових послуг відповідно до статті 4(3) Додатка XVII до цієї Угоди².

---

² Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

Стан адаптації. Відповідно до Звіту України за результатами проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (acquis ЄС) за 2023 рік³:

Ukraine Facility. Вимоги щодо свободи руху капіталу, які містяться в Плані для Ukraine Facility, наведені в Додатку до цієї Інформаційної довідки та Парламентському дослідженні Дослідницької служби Верховної Ради України щодо ролі Верховної Ради України в реалізації інструменту Ukraine Facility та виконанні індикаторів (зобов'язань) Плану для Ukraine Facility на період 2024–2025 років⁴.

Актуальні тенденції розвитку законодавства ЄС у сфері свободи руху капіталу.

Регламент (ЄС) 2024/886 Європейського Парламенту та Ради від 13 березня 2024 року про внесення змін до Регламентів (ЄС) 260/2012 та (ЄС) 2021/1230 та Директив 98/26/ЄС та (ЄС) 2015/2366 щодо миттєвих кредитних переказів у євро⁵ вніс зміни до **Єдиного платіжного простору євро (SEPA)** з квітня 2024 року. Нові правила дозволяють фізичним особам здійснювати переказ коштів протягом 10 секунд у будь-який час доби, у тому числі в неробочий час, не тільки в межах однієї держави, але й в іншу державу-член ЄС. Робота над подальшим реформуванням існуючої нормативно-правової бази щодо платіжних систем триває і має бути завершена після виборів до Європейського Парламенту. Це стосується також нової Директиви про платіжні послуги (PSD 3), яка замінить PSD 2 та Директиву про електронні гроші. Відповідні пропозиції вже внесені Європейською Комісією⁶.

У 2015 році Європейською Комісією створено Союз ринків капіталу (Capital Markets Union). У 2024 році в заяві Єврогрупи в інклюзивному форматі щодо **майбутнього ринків капіталу в Союзі та подальшого розвитку**

³ Звіт України за результатами проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (acquis ЄС) за 2023 рік. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Zvit_UA.pdf

⁴ Парламентське дослідження щодо ролі Верховної Ради України в реалізації інструменту Ukraine Facility та виконанні індикаторів (зобов'язань) Плану для Ukraine Facility на період 2024–2025 років. URL https://research.rada.gov.ua/documents/analyticRSmaterialsDocs/econ_fin_policy/parliam_rs-fpol/75304.html

⁵ Regulation (EU) 2024/886 of the European Parliament and of the Council of 13 March 2024 amending Regulations (EU) No 260/2012 and (EU) 2021/1230 and Directives 98/26/EC and (EU) 2015/2366 as regards instant credit transfers in euro. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32024R0886>

⁶ Modernising payment services and opening financial services data: new opportunities for consumers and businesses. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_3543

законодавства ЄС у трьох пріоритетних сферах зазначено: по-перше, для архітектури ринків – *розробити конкурентну, спрощену і розумну регуляторну систему*, що дозволить краще спрямовувати кошти в інноваційний бізнес ЄС; по-друге, для бізнесу – *забезпечити кращий доступ до приватного фінансування*; по-третє, для громадян – *створити кращі можливості для накопичення багатства і поліпшення фінансової безпеки*, особливо за рахунок розширення участі роздрібних клієнтів⁷.

Поява цифрових фінансів, особливо криптовалют на основі блокчейну, може кинути виклик нинішнім концепціям, покликаним забезпечити свободу руху капіталу⁸. Європейський центральний банк наразі оцінює, чи варто **запроваджувати цифрову версію євро**⁹. Європейською Комісією уже представлено «Цифровий пакет євро», який встановлює рамки для нової цифрової форми євро, зберігаючи при цьому роль готівки. Представлений законодавчий пакет буде розглянутий після виборів до Європейського Парламенту¹⁰.

Європейська Комісія також працює над тим, щоб **припинити дію існуючих двосторонніх інвестиційних договорів усередині ЄС**, багато з яких було підписано ще до останніх хвиль розширення ЄС. Комісія вважає, що ці угоди між державами-членами є перешкодою на шляху до єдиного ринку, оскільки вони суперечать законодавству ЄС та дублюють його. Наприклад, арбітражні механізми, інтегровані у двосторонні угоди, виключають як національні суди, так і Суд Європейського Союзу, таким чином перешкоджаючи застосуванню права ЄС¹¹.

Висновок. Свобода руху капіталу передбачає встановлення принципів, спрямованих на забезпечення повної лібералізації у сфері руху капіталу та платежів, а також платіжних систем. Крім того, він включає заходи, спрямовані на запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання грошей та фінансування тероризму. Свобода руху капіталу має вирішальне значення для відкритого, інтегрованого, конкурентного й ефективного фінансового ринку і структури фінансових послуг у всій Європі.

Корисні посилання

Більше інформації про рух капіталу та платіжні системи в ЄС:

https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/financial-markets/capital-movements_en;

https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/consumer-finance-and-payments/payment-services/payment-services_en

⁷ Statement of the Eurogroup in inclusive format on the future of Capital Markets Union. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/03/11/statement-of-the-eurogroup-in-inclusive-format-on-the-future-of-capital-markets-union/#:~:text=The%20aim%20should%20be%20to,and%20building%20trust%20in%20the>

⁸ Free movement of capital. Think Tank European Parliament. URL: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/04A_FT\(2017\)N54574](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/04A_FT(2017)N54574)

⁹ Digital euro. URL: https://www.ecb.europa.eu/euro/digital_euro/html/index.en.html

¹⁰ Digital euro package. URL: https://finance.ec.europa.eu/publications/digital-euro-package_en

¹¹ Free movement of capital. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/39/free-movement-of-capital#:~:text=The%20free%20movement%20of%20capital%20underpins%20the%20single%20market%20and,role%20as%20a%20global%20player.>

Більше інформації про боротьбу з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму в ЄС:

https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/financial-supervision-and-risk-management/anti-money-laundering-and-countermeasures-financing-terrorism_en;

https://ec.europa.eu/info/publications/210720-anti-money-laundering-countermeasures-financing-terrorism_en.

Більше інформації про новоприйняті акти права ЄС та тенденції розвитку права ЄС у Путівниках acquis ЄС (Євродайджестах) Дослідницької служби Верховної Ради України:

https://research.rada.gov.ua/documents/analyticRSmaterialsDocs/analytical_periodical

***Дослідницька служба
Верховної Ради України***

*Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.